

INTERTEKSTUALLIKNING TILSHUNOSLIKDA QO`LLANILISHI

Ergashev Xusan Murodxonovich

O'qituvchi,

TATU Samarqand filiali akademik litsey,

Samarqand, O'zbekiston

husan.ergashev@yahoo.fr

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7223336>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Intertekstuallik - bu matn ma'nosini boshqa matn bilan shakllantirish va o'xshash adabiyot asarlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, bu matnni auditoriya talqin qilishini aks ettiradi va ta'sir qiladi. Intertekstuallik - bu kinoya yordamida berilgan matnlar orasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganadi.

Intertekstual raqamlarga quyidagilar kiradi: kinoya, plagiat, tarjima, va parodiya. Intertextuality - bu "matnlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni" yaratadigan va alohida asarlarda tegishli tushunchalarni yaratadigan adabiy vositadir. Intertekstuallikning tuzilishi o'z navbatida ta'sir tuzilishiga bog'liq tafovutlar tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Intertekstuallik, tarjima, tilshunoslik, matn, asliyat va tarjimalar orasidagi tafovut, ohangdosh so'zlar, qofiyani qayta tiklash, kompozetsiya.

Intertekstuallik - yozuvchilar tomonidan romanlar, she'rlar, teatrlarda va hatto yozilmagan matnlarda (masalan, spektakllar va raqamli ommaviy axborot vositalarida) foydalanadigan adabiy nutq strategiyasi hisoblanadi.

Intertekstuallikning misollari muallifning oldingi matnni qarz olishi va o'zgartirishi va o'quvchining bitta matnni boshqasini o'qishda havola qilishi bilan bog'liqdir. Intertekstuallik tinish belgilariga (tirnoq belgilari kabi) havola qilishni yoki havola qilishni talab qilmaydi va ko'pincha plagiat bilan yanglishadi. Intertekstualizm matnlarda turli xil funktsiyalar, shu jumladan kinoya, iqtibos va havola kabi funktsiyalar yordamida ishlab chiqarilishi mumkin. U ikki turga bo'linadi: referentsial va tipologik intertekstuallik. Referentsial intertekstuallik matnlarda fragmentlardan foydalanishni anglatadi va tipologik intertextuality tipik matnlarda naqsh va tuzilishdan foydalanishni anglatadi. Intertekstuallik har doim ham qasddan amalga oshirilmaydi va beixtiyor ishlatilishi mumkin. Intertekstuallikning ikki turi mavjud: takrorlanuvchanlik va oldindan taxmin qilish. O'zgaruvchanlik "izlar" dan tarkib topgan ba'zi matnlarning "takrorlanuvchanligi" ga, uning ma'nosini shakllantirishga yordam beradigan boshqa matnlarning parchalariga ishora qiladi. Presuppozitsiya matnning o'z o'quvchilari va uning konteksti haqidagi taxminlariga ishora qiladi. Julia Kristeva birinchi bo'lib "interstekstualizm"

atamasini kiritdi (intertextualité) sintez qilishga urinishda Ferdinand de Sossyur semiotikalar - bu qanday o'rganish belgilar Baxtin bilan matn tarkibida ularning ma'nosini olish dialogizm - bu boshqa adabiyot asarlari va boshqa mualliflar bilan doimiy suhbatni taklif qiladigan nazariya - va uning ko'p ma'nolarni tekshirishi yoki "heteroglossiya", har bir matnda (ayniqsa romanlarda) qo'llaniladi. Ko'rsatilgandek, adabiyotning bu intertekstual ko'rinishi Roland Barthes, matnning ma'nosi matnda mavjud emas, balki o'quvchi tomonidan nafaqat ko'rib chiqilayotgan matnga, balki o'qish jarayonida chaqirilgan matnlarning murakkab tarmog'iga nisbatan ishlab chiqarilgan degan tushunchani qo'llab-quvvatlaydi.

Intertekstuallikning nazariy kontseptsiyasi bilan bog'liq bo'lsa-da post-modernizm, qurilmaning o'zi yangi emas. Redaksiya tanqidchisi ushbu intermetstuallikdan foydalanib, ko'rib chiqilayotgan kitoblarning mualliflik tartibi va jarayoni to'g'risida bahslashar edi; adabiy tanqidning o'zaro bog'liq tanasi sifatida matnlarni yakuniy shaklida ko'rib chiqadigan sinxron ko'rinishni oladi adabiyot. Ushbu o'zaro bog'liq tanasi, boshqa matnlarda yunon va rim atrofida tarmoqlar o'rnatganidek, Muqaddas Kitobdagi rivoyatlarga ishora qiluvchi keyingi she'rlar va rasmlarga ham taalluqlidir. Klassik tarix va mifologiya. Bulfinchning 1855 yildagi asari Ertak asri bunday intertekstual tarmoqqa kirish vazifasini bajargan.

Ba'zan intertextuality quyidagicha qabul qilinadi plagiat Ispan yozuvchisidagi kabi Lucia Etxebarria she'riy to'plami Estación de infierno (2001) metafora va oyatlari topilgan Antonio Kolinas Etxebarriya uni hayratda qoldirganini va intertekstuallikni qo'llaganini ta'kidladi. Interstekstuallik va matnlararo munosabatlarni uch turga ajratish mumkin: majburiy, ixtiyoriy va tasodifiy. Ushbu o'zgarishlar ikkita asosiy omilga bog'liq: yozuvchining niyati va ma'lumotnomaning ahamiyati. Ushbu turlarning farqlari va toifalar o'rtasidagi farqlar mutlaq va eksklyuziv emas, aksincha, ularni bitta matn ichida birgalikda yashashga imkon beradigan tarzda boshqariladi.

Majburiy intertekstuallik - bu yozuvchi ataylab ikki (yoki undan ortiq) matnni taqqoslash yoki birlashtirishga chaqirishi. Ushbu oldindan tushunmasdan yoki "havolani tushunish" uchun muvaffaqiyatga erishmasdan, o'quvchining matnni tushunishi yetarli emas deb hisoblanadi. Majburiy intertekstuallik gipermatnni to'liq anglab olishdan oldin oldingi gipotekstni o'qish yoki tushunishga asoslanadi.

Ixtiyoriy intertekstuallik gipermatnning ahamiyatiga unchalik muhim ta'sir qilmaydi. Bu mumkin bo'lgan, ammo muhim bo'lmagan intertekstual munosabatlar, agar tan olinsa, ulanish matnni tushunishni biroz o'zgartiradi.

Ixtiyoriy intertekstuallik - bu bitta iboraning bir nechta matnlari bilan aloqani topish yoki umuman aloqasi yo'qligini anglatadi. Ixtiyoriy interstekstuallikdan foydalanishda yozuvchining maqsadi - "asl" yozuvchilarga hurmat ko'rsatish yoki gipotekstni o'qiganlarni mukofotlash. Biroq, ushbu gipotekstni o'qish gipermatnni tushunish uchun zarur emas.

Ixtiyoriy intertekstuallikdan foydalanish parallel belgilar yoki chizmalar kabi oddiy bo'lishi mumkin. Emili Kellerning so'zlariga ko'ra, J.K. Roulingning "Garri Potter" seriyasida J. R. R. Tolkiennning "Uzuklar hukmdori" trilogiyasi bilan ko'p o'xshashliklar mavjud. Kellerning aytishicha, ular ikkalasi ham keksa sehrgarning ustozlari (professor Dambldor va Gandalf) dan foydalanadilar va qahramonga (begunoh yosh bolaga) kuchli sehrgarni mag'lub etish va qudratli odamni yo'q qilish uchun mashg'ulotlarida yordam berish uchun asosiy do'stlik guruhi tashkil etiladi.

Tasodifiy intertekstuallik - o'quvchilar matnni boshqa matn, madaniy amaliyot yoki shaxsiy tajriba bilan tez-tez bog'lab turishlari, asl matnda aniq bog'lanish nuqtasi bo'lmasdan yozuvchi intermetstual ma'lumotnoma berishni niyat qilmagan va bu aloqalar o'quvchining oldindan bilishi asosida amalga oshiriladi. Ko'pincha kitob o'qiyotganda yoki filmni tomosha qilganda tomoshabinlar ongida xotira paydo bo'ladi. Masalan, Herman Melvilning "Mobi Dik" asarini o'qiyotganda, kitobxon o'zining oldingi tajribalaridan foydalanib, kit va kemanding kattaligi o'rtasida bog'liqlik o'rnatishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anvar Obidjon. She'rlar, doston va ertaklar. - T.: Cho'lpon. 2006. - 118 b.
2. Salomov G'. Tarjima nazariyasining asoslari. T.: «O'qituvchi». - 1983. - 230b
3. Salomov G', Komilov N. Tarjimon mahorati. - T.: Fan, 1979. - B. 30.
4. O'ralova.Ch, Boymatov.S. "Zamonaviy tilshunoslikda lingvopoetika tadqiqi" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 Journal Impact Factor SJIF 2021: 5.423.463-P
5. Sharq tarjimashunosligi: tarixi, hozirgi kuni va kelajagi. - T.: ToshDShI, 2013.
6. www.Ziyonet.com.
7. <http://tafakkur.net>.
8. <http://fikr.uz/blog/ziyo/>.html
9. www.wikipedia.org/wiki.
10. ewikiuz.top/wiki/Intertextuality